

Възможности за приложение на еволюционния модел на гр. София в съвременното му устройствено планиране

Изготвил :
арх. Емил Момчилов Йорданов

Съвременното устройствено планиране прилага т. нар. рационално-функционален подход в целия диапазон от проектни нива за териториално развитие – имотно, квартално, градско, общинско, регионално, национално. Този подход има основание в емблематичния документ предопределил за десетилетия развитието на дейността – „Атинската Харта на Градовете“ от 1933г. Приет на Четвъртия Международен Конгрес на Архитектите на Модерната Архитектура (CIAM), документът е публикуван от Льо Корбюзие в доста тенденциозно парафразиран (според неговите теории за „Функционалния град“) вид през 1943г. Чак през 1972, Хартата е издадена в близък до първоначалния текст. Синтезирал актуални тенденции и предопределил урбанистични догми за десетиле-

тия напред, документът и неговите създатели са едновременно бурно акламирани и заклеймявани и днес. Първото впечатление е, че периодът на адмириране и позоваване на неговите постулати е твърде дълъг – от днешна гледна точка, и разнообразието на теории и примери през последните десетилетия може да се стори твърде необхватно като урбанистични подходи – социално-психологически, сензитивни, органични, синтактически, математически и т.н., за да се твърди че сега съществува единен общоприложим устройствено-планировъчен метод. Осемдесет години обаче не са толкова дълъг период за да се избистри и докаже друга теория. Нека си припомним че т.нар. Хиподамов, или ортогонален принцип на селищна организация (датиран от някои в V в.п.н.е.) действа поне хилядолетие, а опитите от Ев-

ропейския Ренесанс насам в летобро-енето, за създаване на умозрителни „идеални“ и „вечни“ градове, всъщност, за повече от пет столетия не оставят устойчив пример. Постулатите на „Атинската харта на градовете“ са резултат от осмисляне на многопластовата урбанизация с основно три групи (сектори на) човешки дейности – труд, обитаване, отдих, и най-вече под въздействието на прогресиращата индустриализация след края на XIX в., когато насищането на големи градски ареали с производствени мощности започва да създава критични комуникационни, хигиенни, социални и други проблеми. В Хартата се отдава по-скоро декларативно значение на природата за постигане на качествена жизнена среда и почти никакво – на историческото наследство.

Функционалното зонироване на територията (определяне на функционалното ѝ предназначение) е основен планировъчен метод в нашата и чуждестранни устройствени практики и законодателство. Въпреки тематичното разслояване на типовете плановете на различни устройствени нива, заложено в разни практики – Общи плановете (Comprehensive Plans), Главни плановете (Master Plans), Градски плановете (Urban design Plans), Гранични плановете (Neighborhood Plans), Центрови плановете (Downtown Plans), Териториални плановете (Corridor Plans) и т.н. (у нас – концепции, схеми и устройствени плановете), резултатът е финална обобщаваща всяка устройстве-

на разработка матрица, която трябва да синтезира данните от предшестващ анализ и да илюстрира прогнозите за отделни подсистеми – обслужване, обитаване, производства, комуникации, културно и природно наследство, екология и т.н.

Функционалният подход е прилаган като прогресивен метод - той ползва изводите от анализ на съществуващи елементи на територията за определяне насоки на последващото им развитие. Част от елементите на средата не са с утилитарна същност и съдържат иманентни – вътрешноприсъщи параметри, резултат от еволюционно и историческо развитие – напр. природогеографски фактори и историческото наследство, други имат по-скоро геометричен (комуникации), или дори абстрактен (обемнопространствен) характер. Част от подсистемите подлежат само на анализ с цел приложение на техните параметри, а не с цел развитието им. Това са елементи и системи за които рационално-функционалният подход не е адекватен и провокират противоречия в приложението на плановете. Така или иначе, за успешното съществуване на една система, е необходима йерархична съподчиненост при взаимодействие на елементите ѝ и за това служи все още прилаганият метод. С всички несъответствия при регламентиране и проявление на взаимодействието на отделните подсистеми в по-ниски йерархични нива, приемаме че дефинирането на функции за етапи и срокове на развитие на дадена територия, с конкретни параметри и правила е все

още най-удобният синтезиращ модел. Постоянното нарастване на обема на информация и динамизиране на обществено-икономически процеси очертават нарастваща непрогнозируемост в дългосрочен аспект. Често принципите на последващо развитие са по-скоро желани, отколкото обективно обосновани - базирани на непълни, или дори манипулативни изводи от анализи. Във високите устройствени нива напр. природогеографията, геологията практически остават като „съображения” – под формата на ограничители при приложение на разработките; историческото наследство и по-скоро недвижимото наследство, е обособено като отделна подсистема, за която се създават отделни (специфични) правила и нормативи, с противоречиви намерения за баланс между съхранение и трансформации на обектите на подсистемата; социално-психологически и политически фактори практически се отчитат като статистика, а не в развитие; няма изяснена система за оценка и прогнозиране и на икономически фактори и т.н. В този контекст – оценката на потенциала на жизнена среда, достигнала до нас чрез епохално *еволюционно* развитие, се свежда до отчитане качествата на наличните материални следи и то - доколкото сме констатирали, че ги познаваме към момента, а насоките за развитието на последните са нещо средно между мерките за тяхната защита и допустимите им трансформации ограничени с въпросните правила и нормативи. Начинът, по който са достигнали до нас тези

следи, в този си вид и в резултат на конкретни причини, не се изследва. Може да диференцираме етапи на: зараждане, трансформации и интеграция на устойчиви в достатъчно дълъг период параметри на жизнена среда – отношение към географски фактори, обемнопространствена структура, формиране на улична и квартална мрежа, устойчивост на основни функции, характер на застрояване, социален характер на средата и др. Системата от такива присъщи на средата параметри, устояли в историческото ѝ развитие, ще нарека *еволюционен урбанистичен модел*, без това да е претенция за нова дефиниция. Механизмът на изследване на такава система при оценката на историческия потенциал на селища и райони е предвидимо сложен и подобна философия не е заложена в познатия урбанистичен подход. Бидейки съвкупност от исторически следи, пораждащите ги причини и присъщи трансформации, еволюционните урбанистични модели са характерно историческо наследство. Те са повлияни от ресурсните фактори за конкретна територия – релеф, климат, геология и география, стратификация, и резултат от дългосрочното взаимодействие на последните с основни урбанизиращи фактори – социално-икономически и политически нужди, респ. комуникации, сигурност и защита, комфорт и други, както и на спорадични – революционни трансформации. Последните – като войни, природни бедствия, др., причиняват скокообразни промени в обществата и обитаваната от тях среда, но послед-

ствията от тях също се проявяват в еволюционно развитие – на други последващи обществено-икономически, технологични и политически нива.

Резултатите от сравнително изследване на развитието на гр. София след Освобождението (1878г.) - доколкото това е най-ясно документираният и познат исторически период за селището, показват колко често устройствените планове остават неприложени, всъщност дори недовършени и неприети, а дори и приети - в последствие драстично нарушавани и променяни. Трудно може да се каже, че има успешен дългосрочно действащ устройствен документ. Като такъв пример често се дава т.нар. „План Мусман”, чиято основна заслуга е, че е подредил една достатъчно пълна „снимка” на състоянието на столицата и е предложил взаимосвързаното развитие на елементите по тази снимка. Бидейки първият модерен градоустройствен план на София за времето си, единственият до тогава подкрепен с основни функционални, комуникационни и инфраструктурни проучвания, той визира над 50-годишен хоризонт на развитие на града (около 800 000 жители през 90те години на века с не повече от 200 000 превозни средства!), който хоризонт е достигнат за около 15 години. Пагубно за центъра на града се оказва в последствие и целенасоченото свръхурбанизиране на София (крайните квартали) след боте години на ХХв., под директивата за постигане на милионно население без ясни планировъчни визии - Общият Устройствовен План на столицата от 1961г., също не предвижда

дори идното десетилетие, а по-следващият – действащ с изменение от края на 2009г. подлежи на широко разпространени критики още преди приемането си. За последния, се налага становището, че (също) представлява нещо като попълнена „снимка” на територията във всичките ѝ урбанизиращи системи и много трудно разпознаваем като директива за дългосрочно развитие. При реално намаляващо население, Планът предвижда разразстване на урбанизираните територии!

Колкото до близко- и средносрочното планиране в нашата практика – то винаги се е осъществявало посредством механизма на Подробните Устройствовени Планове, резултати от които пък в последствие са точно тези т.нар. „снимки”. В средносрочни периоди на все по-интензивното развитие на селищните агломерации се оказва, че планировъчни подходи на по-ниски устройствовени нива – районни, квартални, съобразявайки се само с най-общите функционални предписания от високите нива, а често и променяйки/нарушавайки ги по неизбежност реагират по-адекватно на бързо променящи се обществено-икономически и др., понякога – и политически нужди. Документите на високи устройствовени нива остават в значителна част с констативен характер, и/или се превръщат в концепции, чиято функция е в най-добрия случай рамкова вместо действително проектно-плънировъчна. Така, основателно са възникнали въпроси като:

Доколко един единствен планировъчен документ, демонстриращ статичен

(постигнат в конкретен момент като аналитичен резултат) модел, може да подчини развитието на дадена територия – напр ОУП и в частност дори единственият му „основен” чертеж; Каква е възможно най-голямата развиваща се териториална единица (квартал, град, регион, др.), ограничена по какви критерии и планирана по каква методика, която може успешно да подчини развитието си на такъв статичен модел, и за какъв период от време?

Тези разсъждения нямат претенцията да провокират нова теория и да отрекат утвърдени принципи и норми, а по възможност да се пресмислят подходите в достигането и друг смисъл на приложението им – очевидно нарастнала необходимост. Тезата на материала е изградена върху установяване на някои трайни, но неизследвани отношения в историческото развитие на гр. София посредством индуктивен синтез на ограничени емпирични данни. Съвкупността от установени идентични проявления (*фенотип*) на тези отношения са съхранени като елементи от планировъчната структура на селището, дефинирани като част от т.нар. еволюционен урбанистичен модел и е представена хипотеза, че съхранението е следствие на социокултурните и технологични нива в многопластовата историческа среда – доколкото ги познаваме. Непроявяемата им и неотчитана същност е във взаимовръзките между социоикономическите (социокултурни/антропогенни) и пространствени фактори, определени също като част от устойчивия еволюцио-

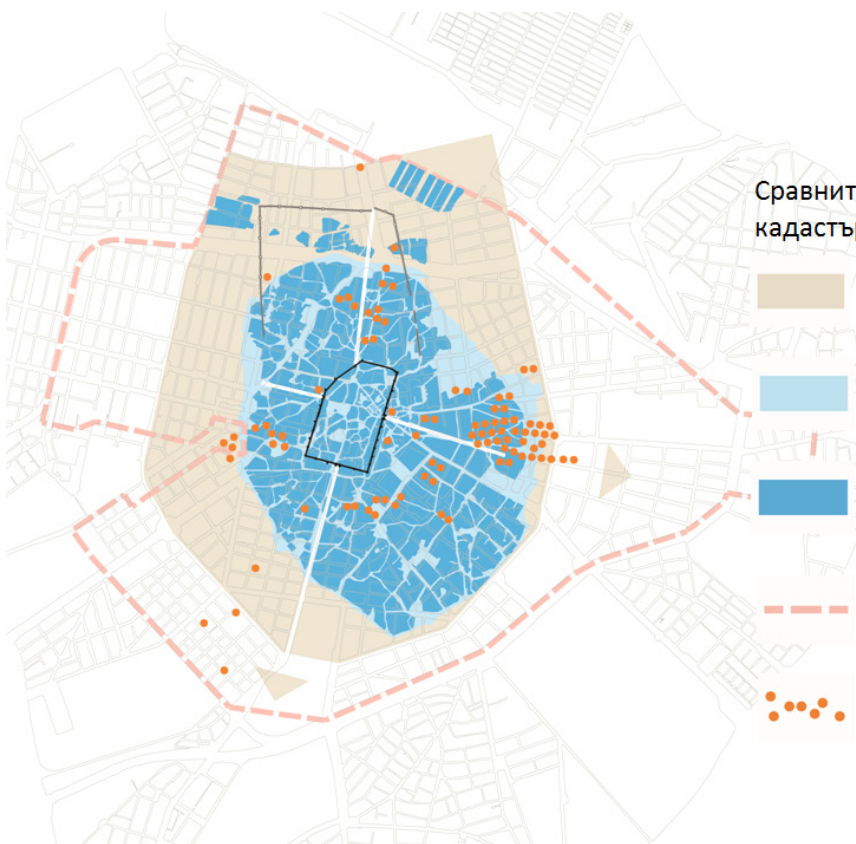
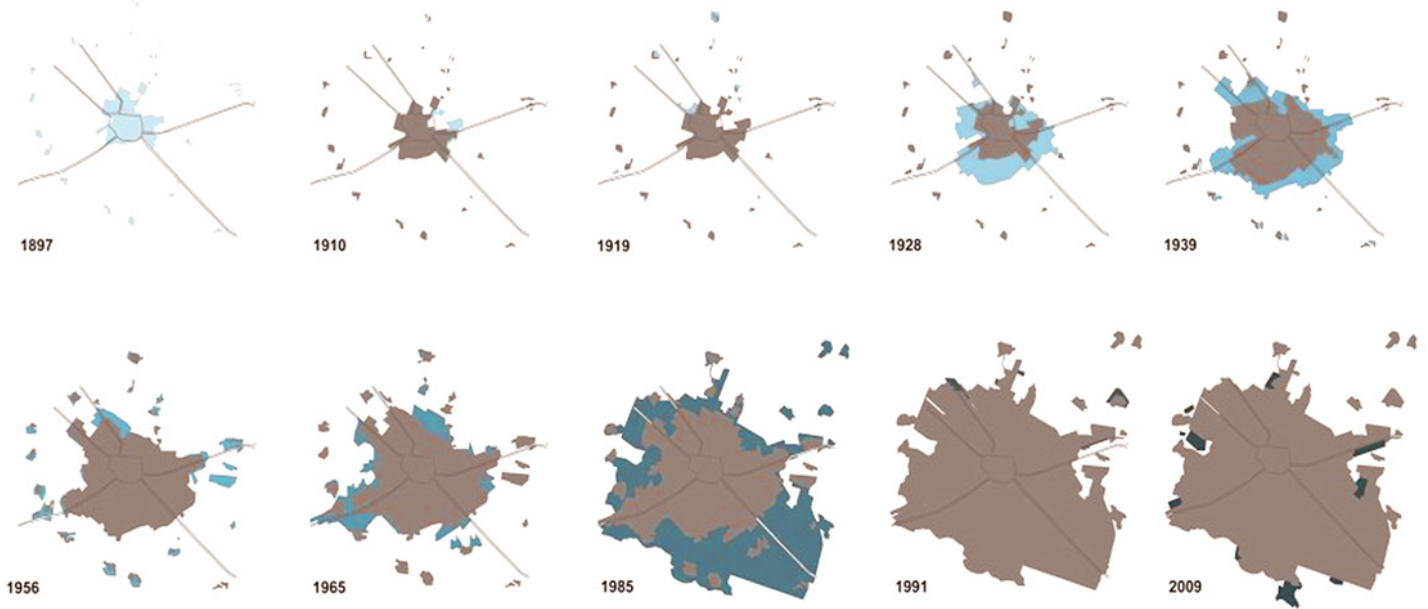
нен урбанистичен модел. Тези връзки формират съвкупност от своеобразни генетични кодове (*генотип* на селището). Необходимостта от тяхното съхранение или прекъсване остава тема за друг материал.

Изследвана е ограничена територия, приблизително в обхвата на т.н. „широк градски център”. Това е територия, приблизително в обхвата на плановете на града до 30те години на ХХв. Тук е отразена строителната граница на града по регулационен план от 1919г. (План Празе), ограждаща площ от около 700 хаа. Сградният фонд в тези граници е масирано подменян в началото – двайсетте години на ХХв.; голяма част от този сграден фонд съществува и днес. Масирано преизграждане е реализирано в периода след двете земетресения – през 1913 и 1917г., като второто е най-опустошителното известно до момента за гр. София. Последвалото презастрояване – през 30те години на миналия век, не нарушава съществено регулационната планировка в центъра на града. Изградената в този период улично-квартална структура – част от нея наследена още от първия регулационен план от 1879г., е почти изцяло запазена и до днес – с изключение на зоните препърпели разрушения по време на бомбардировките през 1944г., които разрушения са създали предпоставки за по-широките комуникационни пробиви в участъка около църквата „Св. Неделя” и между днешните хотел Шератон и Министерски съвет. Може да се каже, че 20те години на миналия век са все още период на интензивно развитие на тази

територия – преструктуриране, преурегулиране, с масирана подмяна на сграден фонд за адаптация на града към моментните му нужди, след което започва бързо териториално разрастване.

Приложената графика (схема 1)

илюстрира горния извод: обхватът на „широкия градски център“ е урбанизирана територия с генетично запазена характеристика от възникването на селището, което остава без необходимост от екстензивно развитие, т.е. – от площно разширение през османския период и чак до началото на ХХв.

Сравнителна схема върху съвременен кадастър (схема 2)

зона с концентрация на археологически обекти I-XVIIIв.

територия ограничена от османския хендек - XIXв.

структура на града по първия кадастър от 1878г.

строителна граница на града от 1919г.

концентрация на археологически обекти II-XIв. (извън римския лагер)

Показани са ясно дефинирани-те граници на първия римски лагер от средата на Ів.н.е. и установените частично направления на втора, външна крепостна стена от края на Ів.н.е., която е ползвана като ограничител на селището поне до ранното средновековие. (схема 2) Извън стените през І-Ів. са се развили извънградски структури – римски канаби, тренировъчни лагери, латифундии и вили, инженерни и стопански съоръжения и др., вероятно включени по-късно в още един защитен пояс на широк град. В стратификацията на зоната в строителните граници от 1919г. са открити множество съжителстващи си материални следи от всички периоди в упоменатия диапазон от около две хиляди години – от древноримски постройки, средновековни български погребения, османски сгради и съоръжения. Градът е преживявал периоди на опустошения и изоставяне – при готските нашествия през ІІІв. и в края на ІVв.; по време на славянски и български нашествия между VII и ІХв.; на Самуиловите войни с Василий II в началото на ХІв.; по време на кръстоносните походи през XII-XIIIв. и по време на османското заселване през XIV-XVв. През V, X-XI и между XV-XVIIIв. преживява няколко пагубни епидемии. В последния период е също постоянно обект на нападения – първоначално от османски завоеватели, а впоследствие при честите походи от запад срещу турците. Периодичните опустошения – изселване и погубване на част от населението са изключили необходимостта от анексиране на нови терени

за обитаване. През XV-XVIIIв. градът е западал и по-скоро се е „свивал”. Може да се предположи, че изначално трасираните защитни пояси са ограничили територия, достатъчна като площ за функциониране на града при периодичното му преизграждане и обновяване и в средновековието, и през османския период. Вероятни са циклични пулсации в този териториален обхват, съответстващи на спокойните и динамични исторически периоди, като последната и без повече „свиване”, е между Освобождението и 20те години на ХХв.

Основните градски направления и подведената по тях улична мрежа следват планировката на първия римски лагер - в центъра на града се пресичат най-важните пътища север-юг и изток-запад и този център подчинява развитието на селището. Тази структура се запазва в много дългия исторически период. Интересен факт - все още недостатъчно аргументиран, е отместването на античното източно направление (*via principalis/decumanus*), формиращо днес булевардите „княз Дондуков” и „Ал. Стамболийски”. Една от хипотезите е, че се дължи на изграждането в различен период на форума (*Praesidium*) след разширение на пространството на принципията (*Principia*) в участъка на пресичането на първоначалните направления на *via praetoria* и *via principalis* в римския военен лагер – при запазване на изградената вече защитна стена и източна порта. Запазени археологически следи на предполагаемото място на принципия от І-Ів.н.е. няма. На османския

кадастър обаче ясно се виждат двете централни площадни разширения в местата на двете хронологически последователни пресичания на източно-западното с южно-северно антични направления на главните улици. Отместването на направлението на *via principalis* вероятно е и причината за изграждане на дублиращата източна порта (*Porta Dextra-Porta Sinistra*) – разположена извън направлението на първоначалната ос. Развитието на ортогоналната улична мрежа в този участък е подведено по отместеното главно направление, и очевидно е по-късно тъй като съвпада и с направлението на външната крепостна стена в североизточния ѝ участък.

В анализирания обхват, геометричната система, производна на два главни елемента – направленията на основна улична мрежа и типът улично-квартална структура действа като матрица, преобразуваща всяка последваща трансформация (схема 3). Елементите се разлагат и трансформират градските пространства при всяка последваща необходимост от застрояване - с разпознаваеми генетични заложби със следните характеристики:

- Съхранение на основни градообразуващи направления, произтичащи от линейно-ортогоналните антични пътища и основни улици формирали римския лагер, пресичащи се в античния, респективно лежащият над него съвременен център;

- Наличие и запазване на основни структурообразуващи и обемнопространствени репери - пунктови сгради и съоръжения, независимо от физическата подмяна на някои от обектите - тяхното местоположение, значимост остават;

- Съхранение и повторение на структурообразуващи параметри – геометрични характеристики на квартали, на вътрешноквартални пространства, провеждане на вторична улична мрежа, др.;

- Запазване, циклично повторение на типа на „смесена функционалност” – както в централната градска част, така и в последствие доизграждащите се градски пространства и т.н.

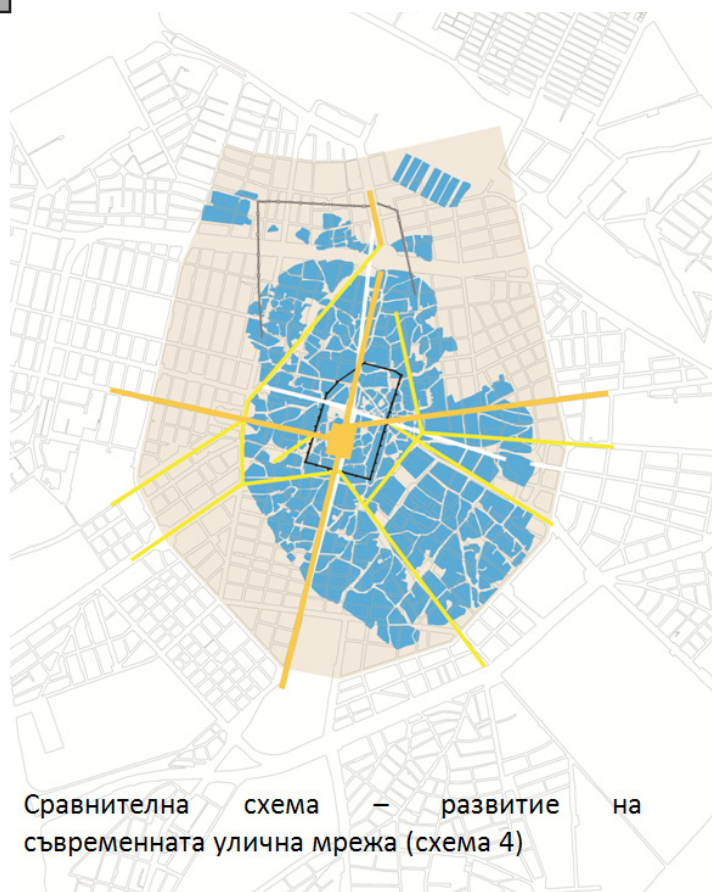

Сравнителна схема върху План Бартел от 1897г. – развитие на уличната мрежа (схема 3)

- основни улични направления в късния римски лагер II-IIIв.
- предполагаемо развитие на средновековна улична мрежа

БГ Наука участва в проект „Културно-историческите паметници в област София-град“.

www.monuments.bg

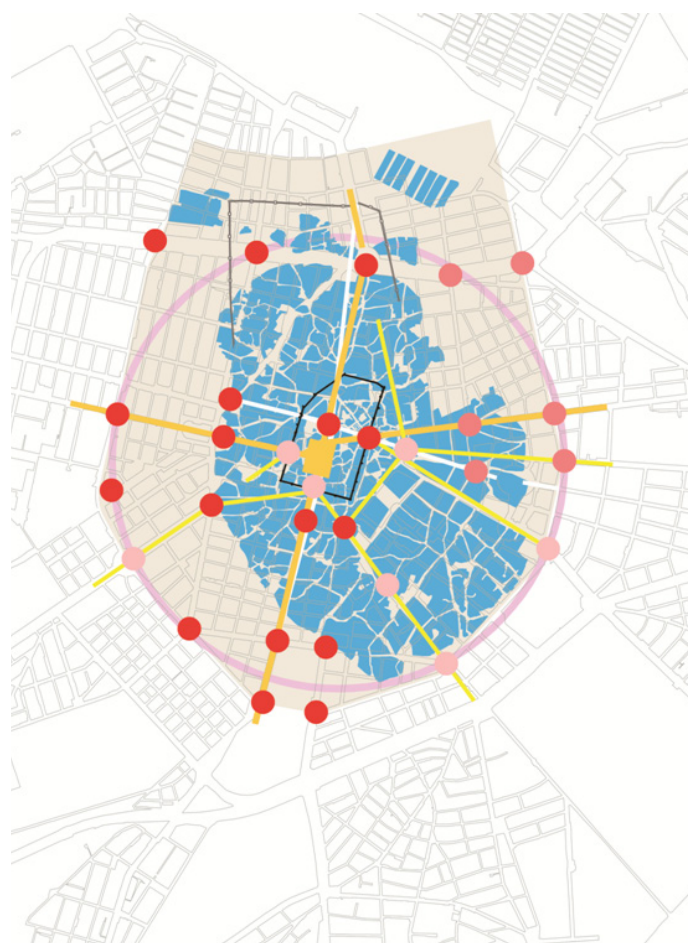
Сравнителна схема – развитие на съвременната улична мрежа (схема 4)

Извън този обхват, след 20те години на ХХв. са развити радиални направления, определящи и съвременната улична мрежа – първоначално най-изявени в югоизточна и югозападна посока (схема 4). София търпи екстензивно развитие, като значителното разрастване на града се реализира след боте години на века. В участъците между радиалните оси, всяко последващо териториално разширение прикача към вече изградената, нова ортогонална квартална структура, механично „изрязана” по вече съществуващи гранични квартали. Това развитие е резултат на механична мултипликация на съществуващата позната и столетно експлоатирана система, а и на прилагани за времето си тенденции, и без отчитане на генетично променения организъм извън обхвата

на широкия градски център; не и на успешни планировъчни прогнози – в който и да било период за последните почти сто години. (Хипотеза - продължаващите археологически разкрития на мощна римска стратификация извън втората крепостна стена вероятно ще установят в бъдеще улично-квартална мрежа несъвместима със съвременните направления!)

Геометричният подход е ясно четим проследявайки всички последователни градски планове до трийсетте години на изминалия век (вкл. Плана Мусман). Изработваните в апогея на функционализма и прилагани планове след петдесетте години на века (ОУП 1961г.) „обличат” постигнатата вече геометрия във функционални зони. Целите са разширение на градските терени, а не адаптиране (препланиране и префункционалиране) на центъра. Неговият потенциал вероятно е приет за достатъчен. Съществуват и имотни пречки. Органично съхранената до този момент структура не поема адекватно новите комуникационни, функционални и социални нужди. В резултат на този несполучлив микс между транслирана антична геометрия и *модерен функционализъм* София не притежава ясна урбанистична структура, обикновено разпознаваема в един (пре)планиран през последните десетилетия милионен и трансформиращ се град – както по отношение на геометричната мрежа – дали радиална, концентрична, полицентрична, сателитна, така и като пълноценни *функционални зони*. Последствията са известни и като че ли вече са приети

за даденост: блокирана комуникация в централни градски части, комуникационна и функционална откъснатост на отделни прилежащи райони, пустеещ ненаселен градски център, неоползотворени (вътрешноквартални и др.) пространства и т.н.

- основни улични направления в късния римски лагера II-IIIв.
- предполагаемо развитие на средновековна улична мрежа
- основни репери – кръстопътища на римската и средновековна улична мрежа, степенувани по съхранение на комуникационната си значимост

Сравнителна схема – съхранение на пунктови места в структурата на града

от античност до днес (схема 5)

Така проведенният анализ на причинно-следствени връзки в историческото развитие на София провокира идеи за възможните приложения на направените изводи. Някои насоки при решаване на градски проблеми са известните рецепти: широки градски пробиви в централни части, реновация на мащабни територии и т.н. Като основни спънки за прилагането им, знаем се цитират (освен финансовите обстоятелства) напр. факторите на собствеността и съхранението на културния потенциал. Всяка от споменатите мерки обаче решава палиативно част от проблемите. Дефинирането на почти целия градски център като „смесена функционална зона” практически не прогнозира развитие, а констатира невъзможността а и нецелесъобразността от по-нататъшно диференциране на функциите, както развили се до момента, така и занапред. Това не е модел за пространствено развитие, а форма на конституиране на ограничители (устройствени показатели), които са вече до толкова трайно и пълноценно постигнати, че надали може да се очаква в средносрочен период необходимост от промяната им. Всъщност последното – да се интерпретира в „прогноза” вече постигнато статукво, като се пренебрегват наслагали се чрез него проблеми, се превръща в практика при устройствените планове днес и е възможен отговор на един от горните въпроси. Обезлюдените централни части на София, поемащи частично и само в работно време търговско-ад-

министративни функции, усложнената комуникация, зоните с критично амортизирани жилища с нисък жизнен стандарт, практически напълно се подчиняват, не противоречат на смеената функционалност, но това не решава проблемите им и не предпоставя прогреса им. Необходимо е друго ниво на планиране, друг тип подход и метод за постигането му, който да пресъздаде идеите за урбанистично развитие. То е свързано с движението, действията и изискванията на обитателите, на определени групи хора и индивиди, т.е. – на социума в дадена среда.

Социокултурните (антропогенни) теории все още не са кристализирали в диференциран метод на приложение, като у нас - както по-горе отбелязано, отделни аспекти от тях (анализи, анкети, обсъждания) се прилагат чисто процедурно и практически формално. Имплантирането на социокултурните анализи и прогнози в планировъчен метод е обект на множество теории (напр. теорията на „урбанистичните ареали“, „системният подход“ от ерата на постфункционализма/постмодернизма и др.), но все още без доказани резултати и приложение на местна почва.

Схема – пригодност на централните части на града към съвременни нужди (схема 6)

Ако се опитаме да определим римския планировъчен подход откъм днешните разбирания, бих го нарекъл точно социокултурен. Ясната геометрично-пространствена структура е следствие на столетно затвърждавани културни традиции в античността, на ясната

БГ Наука е безплатно, защото знанието трябва да достига до всеки.

БГ Наука е електронно издание, за да може всеки българин по света да има достъп до него.

www.nauka.bg

социална йерархия и разбиранията за пространствената ѝ изява в обитаема среда. Освен това върши работа спрямо технологичното ниво до епохата на индустриализация, последната предопределила все по-бързи темпове на подмяна на градската среда. Периодът на османско владичество, поне до XIXв. не предполага различно отношение от просто населване и обживяване на вече изградени градски територии. Знаем, че османските заселници са идвали с презумпцията, че продължават по-нататъшните си завоевания (достигайки в средата на XVIв. до Виена, и в края на XVII – също за втори път) и са бързали да пригледят намереното на завоюваните места; основно са ползвали местното население и неговите познания и можещи представители за пригаждане на тази материална среда, те дори не са оставяли крепостни стени около градовете си, разчитайки (не без основание) на непобедимостта си. По този начин, въпреки оскъдните исторически данни от тези периоди, имаме основания да смятаме, че някои от съществуващите през XIV-XVв. селища по нашите земи – големи крепости и градове, се трансформират в османски поселения без съществена планировъчна намеса от страна на завоевателите. Градовете от този късносредновековен период са основно два типа – заварени (от периода на античността) и новосъздадени в периода на византийското владичество. София (Средец) е град именно от първия тип и дълго – по оскъдни графични и описателни данни, запазва наследената римоантична планиро-

въчна структура и през средновековието. Дори привидно „неорганизираната” османска структура от XIXв. илюстрирана в първия кадастрален план от 1878г. (схеми 2 и 3) притежава ясно съвпадение на основни градски направления и места на площадни пространства и пунктови обекти с античните. Друг въпрос е спорната й прецизност при заснемането от руските картографи – последващият веднага първи регулационен план от 1879г. учудващо „изправя” кривите османски улици в почти пълно съвпадение с ортогоналната римска мрежа, без последната да е идентифицирана в археологическата стратификация.

Друг извод от предните графики (схеми 5 и 6) е, че в по-неблагоустроените след 20те години на изминалия век и непригодни към днешни условия райони на градския център, е сравнително най-запазена модулната система, произтичаща от генетично развилата се римосредновековна улична мрежа. Това са райони с изключително амортизиран, разпадащ се сграден фонд с най-значителни комуникационни, хигиенно-естетически, функционални и др. проблеми. Предстоящото масирано преизграждане на участъци от тези райони ще се сблъска отново, както и до сега, с проблемите на раздробената собственост, физически остарелите културни ценности на средата и моралното им обезценяване.

Може да се направи една - не много полезна по настоящем констатация, че **София е изгубила шанса си за адекватно препланиране в началото на двадесети век – при фи-**

зическа подмяна на фонда и типа на обитаване в централни части, както и в петдесетте години – при стартиране на значителното разрастване на града. Но както упоменато – това трудно е можело да се случи при актуалните тогава архитектурно-урбанистични теории и тенденции и непредвидимостта на темповете на индустриализация и миграционните процеси. В някаква степен, тези фактори са непредвидими и днес.

Постигнатите в този материал изводи са фрагментарни и се базират на само до момента известни факти от историческото развитие на гр. София. Може да ги синтезираме в няколко насоки, с възможна приложимост в урбанистичните прогнози:

- Необходимост от изследване на причинно-следствените връзки породили състоянието на дадена среда при провеждане на исторически анализ, а не само отчитане на състоянието ѝ към известните периоди;
- Установяване на основните рационални и ирационални (напр. причинно-следствени връзки) фактори допринесли за устойчивост на средата в дълги исторически периоди – разкриване на *генотипа* на селището/средата;
- Отчитане на възможното влияние на предните фактори – тяхната съвременна приложимост, заменяемост, или нужда от отрицание;
- Акцентиране върху социокултурния потенциал – част от *еволюционния урбанистичен модел* на селище (територия), и възможностите за неговото приложение,

или необходимост от прекъсване. В случая на София, еволюционният модел е генетично прекъснат – в хипотезата на горните разсъждения това се случва в началото на екстензивната урбанизацията след края на двайсетте години на ХХв., но пространствената му форма продължава да се прилага (да не се трансформира), вкл. и днес в централните градски части.

декември 2012 – август 2014г.

Изготвил :

арх. Емил Момчилов Йорданов

Настоящият материал е част от научен проект, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ по договор 02-85/22.12.2010г. и е изготвен при ползване на материали от проекта и с участието на научния колектив.